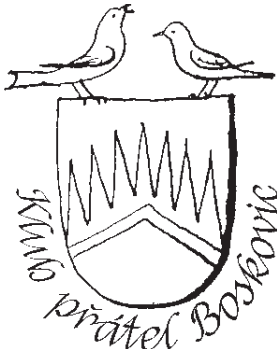

Vlastivědné listy Boskovicka

Číslo 3
září 2012
ročník 20 (25)

Zprávy z Klubu přátel

Vlastivědný zájezd

Výbor klubu připravil na 27. září 2012 autobusový zájezd do Kunštátu na Moravě a do Rudky u Kunštátu. V programu je prohlídka kunštátského zámku s průvodcem, a městečka a jeskyně Blanických rytířů v Rudce u Kunštátu.

Itinerář zájezdu:

Odjezd z ulice 17. listopadu v 9.41 hodin

Výstup k zámku, prohlídka s průvodcem

Návrat zpět na náměstí, oběd, odjezd ve 13.16 autobusem na Rudku

Prohlídka jeskyně Blanických rytířů, parku a zájemci výstup na rozhlednu.

Odjezd autobusem zpět do Boskovic podle chuti a časových možností individuálně v 15.49 nebo 16.35 hodin

Jízdenky a vstupenky si zakoupí každý individuálně.

Těšíme se na Vaši účast. Vítání jsou nejen členové, ale i příznivci Klubu přátel Boskovic.

Fotosoutěž

Klub vyhlásil fotografickou soutěž Boskovice známé – neznámé. Do uzávěrky podalo soutěžní fotografie 11 soutěžících, z toho v první kategorii do 15. let pouze jeden. Celkem k hodnocení je připraveno 65 fotografií.

Soutěžní snímky vyhodnotí odborná komise do 25. září. Poté budou snímky vystaveny ve vestibulu kina Panorama v kině. Vítězné snímky budou ohodnoceny při zahájení výstavy. Termín bude včas oznámen.

Gregor Johann Mendel - geniální řeholník

Ondřej Dostál

Letošní rok má mnoho zajímavých termínů a dat, pro nás však je nejvýznamnější výročí 190 let od narození otce genetiky - Gregora Johanna Mendela. Augustiniánského řeholníka, který svou píli, pečlivostí a genialitou objevil principy dědičnosti, které jak se ukazuje, jsou stále platné. Mimo to byl skvělým včelařem, meteorologem, byl členem řady spolků a v jeho životopise se můžeme dozvědět, že byl i ředitelem Moravské hypoteční banky. Je možná symbolické, že právě v roce oslav Mendelova výročí narození se do Brna vrátil rukopis jeho zásadní práce "Pokusy s rostlinnými hybridy". Stejně tak je jistá symbolika v propojení Mendela a rodiny Placzkových, jejichž členové ovlivňovali dění nejen v Boskovicích (Abraham Placzek - zemský rabín), ale i daleko za hranicemi naší vlasti (Georg Placzek - fyzik).

Pojďme však k samotnému G. J. Mendelovi. Narodil se 20. července jako Johann Mendel v Hynčicích ve Slezsku. Byl pokřtěn o dva dny později v místním kostele a Mendel pak vždy uváděl jako datum narození datum křtu, i to ukazovalo jeho hlubokou víru. Rodiče, Anton a Rozina, byli rolníci obhospodávající polnosti v okolí Hynčic. Mendel měl 2 sestry. Od dětství se projevoval Mendelův zájem o přírodu a přírodní vědy. Díky jeho nadání a snaze se učit absolvoval po základní škole piaristickou kolej v Lipniku, poté gymnázium v Opavě a následně Filozofický ústav v Olomouci. Během studia zažil nepřijemnosti spojené s těžkým zabezpečením vlastního živobytí. Rodiče ho nemohli kvůli neúrodě a i úrazu otce zabezpečit. Ve svých

21 letech dostal doporučení vstoupit do kláštera augustiniánů na Starém Brně. Sám silně věřící Mendel dlouho neváhal a stal se jedním z řeholníků řádu sv. Augustina. Měl možnost dále studovat a absolvoval teologii, ale i kurzy zemědělství a ovocnářství. Po neúspěšném absol-

publikoval, ale její zhodnocení a objevení proběhlo až dlouho po Mendelově smrti. Mendel během života zastával řadu významných funkcí, stal se opatem, ředitelem Moravské hypoteční banky, členem řady spolků. Jeho vědecká činnost se zaměřovala nejen na šlechtění hrachu, ale zabýval se i meteorologií, astronomií, šlechtění včel, atd. Zemřel 6. ledna roku 1884.

V době svého působení v Brně se Mendel setkával s řadou osobností. Zde se dostáváme k propojení osobnosti G. J. Mendela a Boskovic. Mendel navázal přátelství s Baruchem Jacobem Placzkem, který pocházel z rabinského rodu Placzků. Jeho otec Abraham Placzek byl zemský rabín a sídlil v Boskovicích.

Oslavy Mendelova výročí pořádá Mendelovo muzeum Masarykovy univerzity a Starobrněnské opatství za velké podpory bezmála 30 institucí a subjektů z ČR i zahraničí. Vrcholnou akcí oslav budou Anniversary Mendel Lectures, kterých se zúčastní 4 držitelé Nobelovy ceny a budou přednášet o svých výzkumech i vztahu k Mendelovi. Mezi dalšími akcemi jsou výstavy, přednášky a konference. Kompletní program je natolik rozsáhlý, že je lepší jej sledovat na webu www.mendel190.cz.

V letošním roce máme jedinečnou příležitost se poklonit genialitě jednoho člověka, který započal svou mravenčí práci jeden vědecký obor, který nás denně ovlivňuje a ovlivňovat bude. Snad je to ten správný impuls jak vzdát hold Mendelovi, stejně jak to činí celý svět již desítky let.

Antoni a Rozina, byli rolníci obhospodávající polnosti v okolí Hynčic. Mendel měl 2 sestry. Od dětství se projevoval Mendelův zájem o přírodu a přírodní vědy. Díky jeho nadání a snaze se učit absolvoval po základní škole piaristickou kolej v Lipniku, poté gymnázium v Opavě a následně Filozofický ústav v Olomouci. Během studia zažil nepřijemnosti spojené s těžkým zabezpečením vlastního živobytí. Rodiče ho nemohli kvůli neúrodě a i úrazu otce zabezpečit. Ve svých

21 letech dostal doporučení vstoupit do kláštera augustiniánů na Starém Brně. Sám silně věřící Mendel dlouho neváhal a stal se jedním z řeholníků řádu sv. Augustina. Měl možnost dále studovat a absolvoval teologii, ale i kurzy zemědělství a ovocnářství. Po neúspěšném absol-

publikoval, ale její zhodnocení a objevení proběhlo až dlouho po Mendelově smrti. Mendel během života zastával řadu významných funkcí, stal se opatem, ředitelem Moravské hypoteční banky, členem řady spolků. Jeho vědecká činnost se zaměřovala nejen na šlechtění hrachu, ale zabýval se i meteorologií, astronomií, šlechtění včel, atd. Zemřel 6. ledna roku 1884.

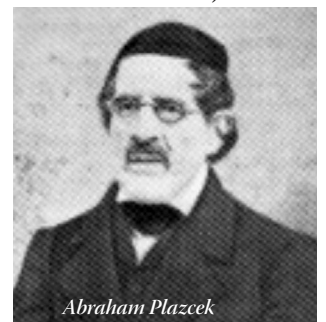
Baruch Placzek – rabín, básník, badatel

Helena Janíková

Jméno Placzek (chcete-li Placěk) je obyvatelům Boskovic důvěrně známé, vždyť ulice Pláčkova, která společně s ulicí Bilkovou tvoří osu bývalého židovského ghetta, je pojmenována po rabínu Abrahamu Placzkovi, významné osobnosti, která po řadu let ovlivňovala duchovní a náboženský život boskovicích židů. Abraham Placzek se narodil pravděpodobně roku 1799 v Přerově, rabínské vzdělání získal na jesívách v Kojetíně a v Novém Městě nad Váhem, jako rabín působil nejdříve v Přerově, poté v Hranicích na Moravě a od roku

1840 byl rabínem v Boskovicích. V roce 1851 byl jmenován moravským zemským rabínem a stal se uznávaným a respektovaným představitelem jedné z posledních generací ortodoxních moravských židovských učenců a těšil se u svých souvěrců velké autoritě. Po jeho smrti v roce 1884 byla ulice původně zvaná Zámecká přejmenována na ulici Pláčkovu a toto jméno nese nepřetržitě až do dnešních dnů. V kontextu významného výročí, 190 let od narození J. G. Mendela, které si

(pokračování na str. 2)

Abraham Placzek

Baruch Placzek – rabín, básník, badatel

(Dokončení ze str. 1)

připomíná nejen Brno, ale celý vzdělaný svět, nelze opomenout osobnost Abrahama syna, Barucha Placzeka. Ten se po studiích ve Vídni a Lipsku stal rabínem v Brně, po úmrtí svého otce byl jmenován moravským zemským rabínem a tuto funkci – stejně jako jeho otec – vykonával až do konce svého života. Zemřel 7. září 1922, od jeho skonu uplynulo tedy letos 90 let.

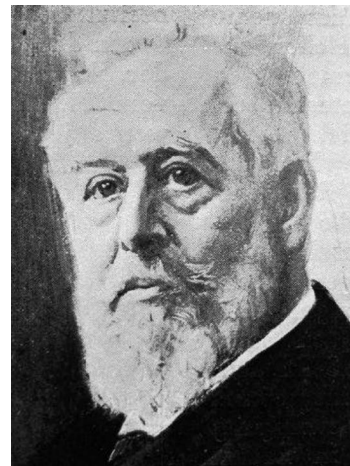
Baruch Placzek byl činný nejen jako rabín, ale věnoval se také literární tvorbě, publikoval sbírku básní *Im Eruw* (V řetězech), která byla motivována prostředím uzavřeného židovského ghetta. Proslul jako řečník a kazatel, mnohá jeho kázání a smuteční projevy vyšly tiskem. V pozdním období svého života se zabýval vědou, sice na amatérské, nicméně velmi vysoké úrovni. Byl vášnivým

ornitologem, dopisoval si s Darwinem, byl blízkým spolupracovníkem a přítelem Johanna Gregora Mendela. Údajně jako první rozpoznal význam Mendelových objevů a po jeho smrti pokračoval nadále v různých botanických pokusech. Bohužel jeho vědecké deníky z tohoto období nenávratně zmizely v letech druhé světové války. Dodejme ještě, že Baruch Placzek jako skutečně uznávaná osobnost obdržel v roce 1901 čestné občanství Židovského města Boskovic, byl rovněž poctěn titulem Rytíř řádu Františka Josefa. Pokračovatelem vědeckých snah Barucha Placzeka se stal jeho vnuk Georg Placzek, narozený 1905 v Brně, který dosáhl proslulosti světového významu jako vynikající kvantový fyzik. Jeho přátelé a spolupracovníci byli např. Niels Bohr, Enrico Fermi, Placzekovy teorie inspirovaly dokonce samotného

Einsteina, především byl v úzkých přátelských i vědeckých vztazích s Robertem Oppenheimerem, stál po jeho boku jako spoluobjevitel cesty k atomové bombě i jadernému reaktoru. S největší pravděpodobností byl jediným občanem československého původu, který se zúčastnil prvního pokusného výbuchu atomové bomby v Novém Mexiku v červenci roku 1945. Poválečný život Georga Placzeka byl krutě poznamenán tragédií holocaustu, která se nevyhnula ani jeho rodině, on sám nakonec zvolil dobrovolný odchod ze života ve věku pouhých 50 let.

Až budete procházet ulicí, která nese jméno Pláčkova, vzpomeňte na moudrého a vzdělaného rabína Abrahama Placzeka, který našel místo svého posledního odpočinku na boskovickém židovském hřbitově, připomeňte si i jeho významné potomky, syna Barucha Placzeka, rabína,

básníka, badatele, a pravnuka George Placzeka, vědce světového formátu.

Baruch Placzek

Pěstování vína na Boskovicku

Mluví-li se vínu a jeho pěstování, vybaví se každému vinohrady na jižní Moravě. Je však historicky dokázané, že ve středověku sahaly vinice i dále na sever. Do jižní části Českomoravské vysočiny, byly na Drahaně vysočině, sahaly dokonce až do podhůří Jeseníků.

Zvláště intenzivním obdobím ve vysazování vinné révy bylo za vlády krále Přemysla Otakara II. Velkým širitelem vinařství na Moravě byl olomoucký biskup Bruno ze Schaumburku. Vinařství byla v době Přemyslově věnována velká péče. Je to patrné z četných zmínek současných kronikářů, kteří zaznamenávali nejen léta dobrých sklizní, ale i roky neúrody.

Druhým významným vinařským obdobím v našich zemích byla vláda císaře Karla IV., o kterém je známo, že dal do Čech přivést révu z Burgundského císařství. Aby chránil méně pokročilí domácí vinařství před konkurencí zahraničních producentů, vydal roku 1370 zákaz dovozu cizích vín do našich zemí.

Karlova nařízení, vydaná pro české země se významně projevila i na Moravě, i když vzhledem k těsnějšímu styku s Podunajím zde bylo vinařství, zejména na jižní Moravě, na vyšší úrovni než v Čechách.

V Boskovicích byly rozsáhlé vinohrady, zejména v trati Vinohrádky, která měla výměru asi 5 hektarů. V Boskovicích vinařili většinou měšťané. Víno nejen pěstova-

li, ale měli také právo je svobodně nalévat. V 16. století mohli kromě vína šenkovat i pivo. Tato práva jim roku 1575 potvrdila vrchnost. Privilegium se vztahovalo na měšťany, kteří měli domy na rynku a na některé domy v ostatních částech města. Obyvatelé ve vedlejších ulicích, kteří také vinařili, mohli čepovat jen mladé víno, ale jen do svatého Martina

Trať Vinohrádky se v městském katastru připomíná v roce 1721. To se zde již nevinářilo, ale měšťané si šenkovní výsadu, zvanou *freyung*, zárlivě střežili a dávali si toto svoje právo zapsat do úředních záznamů. V tereziánském soupisu domů a pudy, který se v Boskovicích prováděl roku 1764 se uvádí 31 domů s šenkovním právem. Vlastnili je Jan Hoffman, Antonín Synek, vdova Kosova, Antonín Luňáček, František Kučera, vdova Kořínková, František Slouka, Fridrich Hoffman, Antonín Kučera, Samuel Cibulka, Václav Kopecký, Martin Prchal, Franc Freysleben, Matouš Jilek, Laurenc Kučera, Leopold Čapka, Jiří Kleveta, Jan Král, Pavel Trávníček, Václav Procházka, vdova Poláčková, Franc Wegmüller, Martin Kosička, Leopold Fischer, Ondřej Kučera, Ludvík Gruber, Matěj Kučera, Valentin Oderský, Antonín Ambros a Johan Böcheimer.

Je zajímavé, že žádný z nich neměl pozemky na bývalých vinicích. Pole zde měli v době tereziánských soupisů pudy měšťané, kteří neměli šenkovní právo a

měli domy v postraních ulicích. Na Vinohrádkách vlastnil 2 měrice výhoře Tomáš Bartoň z Německé – dnes Komenského ulice. Byl to pozemek méně hodnotný, takže se jeho obdělávání každým rokem nevyplácelo, majitel ho obdělával jednou za tři roky. Na Vinohrádkách měl 5 měric polí i další usedlík z Německé ulice. Jmenoval se Václav Zábřezský. V trati Pod Vinohrady měl dvě role František Svátek také z Německé ulice. Mělo výměru 2 a půl měrice, druhé půl druhé míry.

Na bývalých vinicích měli pozemky také poddani z jiných částí města. Martin Janků, který bydlel v Žabokrčích č. 14 (nyní Svěrákova), obdělával v trati Na Vinohrádkách půl druhé měrice pole. Převážná část bývalých vinic náležela v 19. století ke gruntu č. 76, na němž hospodařil Josef Sedlák. Podle soupisu zde měl 6 parcel, které měřily dohromady 20 a 20/32 měrice, dalších 6 pozemků mělo 9 a 10/32 měrice. A dalších 19 parcel. Celková Sedláková půda v této trati měla výměru 71 měric 29/32, to je asi 19 hektarů.

Další půda zde patřila i dalším usedlíkům. Celková výměra byla 107,3 měrice, to je více jak 21 hektarů.

Daleko větší výměra trati zvané Vinohrádek je uváděna v josefínském katastru. Podle sumáře měřila 100 jiter 689 čtverečních sáhů. Nebyl to jen vlastní vinohrad, ale byla do této trati započítána i pole zva-

ená Rovný, Pod Vinohrady, Nad Vinohrady, K Mladkovu a U Spravedlnosti.

Na Vinohrádkách měli pole další občané Boskovic, jako Matouš Zábřezský z Dolního předměstí číslo 68, nebo Jakub Randula, vdova Nováčková, Tomáš Kovář z Dolního předměstí č. 24, Jan Michálek z čísla 43.

Výměry ostatních vinic na Boskovicku byly nepatrné, měřily jen několik měric. V Rudici byl vinohrádek, který měl pouhý jeden hektar. Stejně velký byl i v Kulířově. Že bývaly vinohrady i na dalších místech Boskovic, o tom svědčí pojmenování jednotlivých tratí, jako Na Vinohrádkách, Pod Vinohrady, Vinný vrch a podobně.

Postupně však vinice na Českomoravské a Drahaně vysočině zanikaly. Mělo na to vliv zhoršení klimatických podmínek, vyčerpání vinicních půd, zavážení nevhodných druhů révy a také rozvoj obchodních styků. A také přechod na výnosnější zemědělské plodiny. Hlavní produkce vín tak postupně zůstala pouze na jižní Moravě, která se stala v tomto oboru nejproduktivnější.

A tak, až budete zvedat sklenici vína k přípitku, uvědomte si, že i v naší oblasti rostla vinná réva.

Zpracováno podle knížky Rostislava Vermouzka „Vinice na Blanensku“ vydané v roce 1971 Oblastním vlastivědným musem v Blansku.

Likvidace soukromých obchodů a živností

Při listování kronikou města na internetu jsem narazil na zápis na straně 153 z roku 1950. Myslím si, že by mohl čtenáře VLB zajímat. Závěr at si udělá každý sám. Ti starší si jistě vzpomenu na potravinové listky a fronty před obchody.

Nová úprava distribuce

V tomto roku bylo dokončeno znárodnění živnosti ve městě. Bylo zlikvidováno 24 obchodů smíšených, 4 prodejny mléka, 6 obchodů se střížným zbožím, 2 obchody se suknem, 5 obchodů konfekčních, 2 knihkupectví, 2 lahůdkářské obchody. Živnosti přestalo samostatně provozovati 10 řezníků, 7 pekařů, 2 cukrářů, 12 obuvníků, 9 stolařských závodů, 2 božešníci, 3 krejčí, 2 klempíři, 2 strojníci,

2 mechanici, 1 sklenář, 2 malíři - natěrači. Jako údržbáři k opravám zůstali 2 stolaři, 3 obuvníci, 2 kniháři, 1 zámečník, 1 strojník, 2 malíři a 1 holič. Obuvníci vstoupili do krajské společnosti s ručením omezeným pod názvem Snaha. Stolaři, mimo opraváře sdružili se k závodům ÚP se sídlem v Brně.

Vázaný prodej uzenářských výrobků a výsek masa obstarávaly 2 prodejny Masny a 5 prodejen národního podniku Jednota. V jedné prodejně byl volný prodej masa a uzenářských výrobků. Smíšené zboží prodávaly 2 prodejny n. p. Pramen, 2 prodejny Včely a 6 obchodů Jednoty. Mléko vázané na potravinové listky bylo prodáváno ve 4 mlékárnách, jedna mlékárna byla zřízena na volný prodej mléka, másla, tvarohu a sýrů. Prodejny

zeleniny byly ustaveny 3 od Jednoty.

Ze 12 hostinců (2 restaurací a hotelů) vstoupilo do sdružení komunálních živností hostinských okresu boskovického 6 hostinců a restaurací, 1 hotel a 1 restaurace „Vzlet“ na sokolovně. Deset holičů a kadeřníků vstoupilo do komunálních podniků okresu boskovického 1 dámský kadeřník a 1 holič zůstal volný.

Textilie mohli spotřebitelé nakupovat ve dvou vázaných obchodech na body a v jednom obchodě volném, za ceny značně zvýšené. Zboží jim dodával n. p. Tep.

Stolařské výrobky a bytová zařízení obstarávala volná prodejna „Nový byt“. Stolařské výroby nábytek neprodávaly. Na náměstí prodávaly dvě prodejny n. p. Svit obuv a kožené výrobky, potřeb-

ky k ošetření obuvi a též punčochy. Jedna prodejna zboží volně a jedna zboží vázané na body. Opravná těchto podniků opravovala obuv potřebovanou a též potraně punčochy.

Stavitelé a stavební dělníci, malíři, klempíři, pokrývači, stolaři, tesaři a menší výrobci vstoupili do okresního stavebního kombinátu, který obstarával opravy a stavby domů a všechny stavební potřeby.

Pro spotřebitele bylo částečnou výhodou soustředění nákupu denních potřeb, ale i nevýhodou, že menší počet prodejen nestačil plynule opatřit spotřebitele, následkem čehož hromadily se u některých prodejen fronty kupujících, zvláště když jim došlo zboží, které nebylo nějakou dobu v prodeji.

Pohled od historie obyvatel a domů – město Boskovice

Úřadující radní Karel Randula stojí za oknem obecní kanceláře a zamýšleně sleduje náměstí, zvolna se utápějící v podvečerním šeru. Chladný, podzimní vítr právě přinesl z nedalekého parku pár zežloutlých listů. Jsou velké. Volně poletují, klesají a opět se vznášejí, aby je tentýž vítr nakonec stačil odváti kamsi do nenávratna. „Ne nepodobné úředním listinám;“ napadne radního, a protože se mu tato zcela nová myšlenka, toto přirovnání zdá zajímavé, zaobírá se jím i v následujících chvílích: „vždyť nejsou všechny ty výzvy, nařízení, stížnosti, různé petice a žádosti, seznamy a přehledy, které musím během roku zpracovat a následně předložit obecní radě k projednání, nakonec stejně jako ty listy! Také si přece odněkud přiletí; chvíli víří po úřednických stolech, jsou různé odkládány, aby se po čase opět vrátily k dalšímu vyřízení; a až je jednou obecní rada s konečnou platností uzavře, i ony se dočkají zaslouženého odpočinku někde v ústraní! A jejich další osud – toť velká neznámá!“

„A že těch spisů letos nebylo málo! Něco se vyřešilo hned, něco se asi ještě chvíli potáhne - jako kupříkladu problém domovských listů.“ Karel Randula se bezděčně zamračí: „Tak už vloni v červnu přišel z okresního hejtmanství přípis, že všichni ti, kdo nemají ve městě domovskou příslušnost, jsou do čtrnácti dnů povinni předložit na obci svůj domovský list. Celá záležitost se u nás týkala přibližně sto třiceti osob dospělých a devatenácti dětí. Termín byl sice dán; pochopitelně jsme nezapomněli připomenout ani příslušný paragraf, ze kterého toto nařízení vzešlo, a to i včetně možných postihů za jeho nedodržení, nicméně musím konstatovat, že ne každý ze zúčastněných toho dbal a nařízení si vzal k srdci. Nebylo tedy vinnou naší, čili obecní rady, že ještě začátkem listopadu chybělo ověřit dvacet sedm domovských listů. Co s tím? Požádali jsme sice o pomoc okresní hejtmanství, jako že by „osoby ty ku předložení domovských listů přiměti ráčilo“, leč se nám obratem dostalo odpovědi, že máme jmenované osoby opětně na znění zákona upozornit, načež „v pádě opětného opomenutí“ máme sami „ve smyslu nadcitovaného zákona

proti nim zakročiti“. Už 1. ledna jsme znovu obeslali posledních dvacet hříšníků s jasnou pohrůzkou, že pokud do čtrnácti dnů neuposlechnou, budou „ze zdejší obce vykázáni“. Co dodat: některé výtečníky jsme obvolávali ještě v červnu. Jediná osoba, která odmítla domovský list odevzdat, byla mladinka švadlena Josefa Alexová, pocházející z Brna. Do protokolu, sepsaného během trestního jednání, které proběhlo za řízení radního Josefa Janků někdy v polovině února, drze uvedla „já nemám čas, abych sobě domovský list opatřila“. Protože navíc ani neprokázala, že by „k podosáhnutí toho průkazu potřebné kroky učinila“, byla shledána vinnou pro neuposlechnutí úředního příkazu a odsouzena k pokutě dva zlaté ve prospěch chudinského fondu, případně k šesti hodinám vězení.“ Radní Karel Randula zapátrá v paměti: „Ano, nezaplatila, proto musela do vězení. Tuším od devíti ráno do tří odpoledne. Nakonec, podrobně hlášené o tom podal strážník Vincenc Trapl.“

Připomínkou městského strážníka se myšlenky Karla Randuly začnou ubírat poněkud jiným směrem: „Ten případ s Alexovou proběhl právě v době, kdy jsme na obecní radě řešili plat staršího z městských strážníků, Jana Klevety. Šlo vlastně už o druhou žádost, s níž se dlouholetý strážník obracel na obecní výbor stran zvýšení své mzdy, která po celou dobu jeho služby činila bez změny patnáct zlatých měsíčně. Před několika měsíci jsme přijali dalšího strážníka, Vincence Trapla, jemuž byl nabídnut plat dvacet zlatých. A právě rozdíl pět zlatých vyvolal mezi muži zlou krev. Však také Jan Kleveta ve své, na jednu stranu sice ponižené, na druhou však důrazné žádosti stačil hned úvodem připomenout „že hned při nastoupení strážník Vincenc Trapl 20 zlatých měsíčně obdržel“. Prosbu o zvýšení platu hájil nejen délkou své služby, ale také nemocí své manželky, k níž prý musel najmout děvečku za dva zlaté a padesát krejcarů měsíčně, a dále vyššími náklady na dříví a stravu. Celou žádost zakončil konstatováním, že „včil přinaramně draho jest, tak mne ta skrovná služba co já pobírám, těch patnáct zlatých nestačí“. Nu, těch

pět zlatek jsme mu nakonec k prvnímu březnu odsouhlasili.“ A Karel Randula se na okamžik zahledl k zemi: „Možná si je za svou svědomitou a poctivou práci zasloužil už dávno!“

Radní popojde k masivní, dubové skříni, pod níž právě zahlédl cípek papíru. Za okamžik už opět stojí u okna a čte „jelikož se letošního roku 1892 voliti bude zase polní hlídač, tož já uctivě žádám bi mě slavné představenstvo té službičky popráti ráčilo. Neb já jsem sobě vědom že bich tu službu zastal a svědomitě sloužil ... František Řezáč, bydlící v Zahradní ulici číslo 32“. Ano, to jsme na jaře volili dva polní hlídače. Místo získal právě již zmíněný František Řezáč společně s Josefem Králem. Ještě se hlásil Jan Oderský, ale žádost si podal pozdě a tudíž už přijat nebyl. Jak se však tento list dostal pod skříň? Radní se mračí: „Zítra se na to musím zeptat písaře!“ Vzpomínka na teplé jarní dny však pro následující chvíli radního ještě neopustí: „Koncem března městský strážník, ostatně tak jako každý rok, vyhlásil bubnem zákon, který je mimochodem platný už od roku 1870 a hovoří o „ochraně země proti hubení housenkami, chrousty a jiným škodlivým hmyzem“. Stručně řečeno, všichni majitelé polí a zahrad byli opět povinni sbírat housenky, kukly a vajíčka, a tyto následně ihned a především rádně zničit. Kdo neuposlechl, čekala jej pokuta dvacet zlatých nebo čtyři dny vězení. Městský revírník byl upozorněn na hubení mnišky. Pochopitelně se nezapomnělo ani na chrousty, za něž byla brněnským místodržitelstvím stanovena odměna ve výši dvě zlatky za jeden hektolitr. Povinné se sbíraly i ponravy, u nichž se za jeden hektolitr vyplácelo deset zlatých.“

„Jen aby v letošní zimě nevypukl nějaký požár!“ myslí si radní Karel Randula při pohledu nad střechy měšťanských domů, kde vítr rozhání kouř z komínů. „Nu, však on si to mistr Fojada ohlídá. Ostatně, je to jeho povinnost!“ dodává rychle pod dojmem vzpomínky na událost z března, kdy stačilo opravdu málo, a vypukl požár na Zahradách. Naštěstí chytl jen saze v komíně. „Celou věc jsme tehdy rádně prošetřili, přičemž jsme

Miroslava Boháčková

na radnici pozvali i komínického mistra Roberta Fojadu, aby k této nepříjemné události pověděl své. „Komín v domě čs. 37 na Zahradách vymetám ročně 6krát, a sice vždy během dvou měsíců. Před půl druhým měsícem od vypuknutí ohně vymetal jsem tamtéž komín a nespadá tudíž na mne žádná vina“ zdůraznil tehdy do protokolu mistr Fojada. Na základě nařízení obecní rady se mu totiž ukládá povinnost vymetat komíny v rámci dvou měsíců podle potřeby vždy po jednom a půl měsíci, jednom měsíci, či po čtrnácti dnech (jinak u menších domů šestkrát ročně, u větších dvanáctkrát ročně). Že by svou povinnost zanedbal, tedy nepřípadalo v úvahu, pročež jsme se jednohlasně shodli, že příčinu lze hledat jediné u tamních „chudých nájemníků, kteří topí jen surovým dřívím a chvojím a bezpochyby zatopili opět surovým chvojím, následkem čeho oheň vnikl až do komína a tam saze chytlý.“

Po kamenné dlažbě náměstí šumí drobný déšť. – Přestože Karel Randula napíná svůj zrak sebevíc, podzimní listy, které mu prve vniklo ono zajímavé přirovnání, je už hodnou chvíli pryč, vítr je už odvátl bůhvíkam. Radní se podvědomě ohlédne na desku svého stolu, načež povytáhne obočí a povzdechne si. „Ne, zde se, bohužel, nic nezměnilo. Úřední listiny leží tak, jak jsem je tam před chvílí zanechal; protokol z obecního výboru, týkající se zamítnutí odvolání majitelů firmy J. a M. Eisler, kteří plánují v areálu své továrny na výrobu plechového zboží (pozn. – dnes v ul. Havlíčkova) vystavět dům s dělnickými byty; oznámení okresního hejtmanství o propuknutí slintavce a kulhavce u hovězího dobytka – do dnešního dne jsme shledali šest nakažených krav; soupis opatření proti choleře včetně čerstvého zápisu, jehož předmětem je odstranění závažných zdravotních vad v domě Eduarda Prchala v čísle sto osmdesát tři na Horním předměstí. U tohoto případu jsme dokonce museli provést šetření přímo na místě, jehož se zúčastnil jak stavitel, jinak člen zdravotní komise Karel Havlina, tak i městský lékař Ignác Altis. Společně jsme se snažili Prchalovi vysvětlit, že poblíž okresní silnice opravdu nelze skladovat veškerý domácí odpad, hnuj v to nevyjímaje. Snad to pochopil. Na zjednání nápravy jsme mu ostatně dali plně čtyři neděle!“

Úřadující radní, jinak předměšťan Karel Randula, spěchá Brněnskou ulicí domů. Přesto, že mu kapky nepříjemně stékají za límec svrchníku, nezaváhá při myšlence být se jen na okamžik zastavit před rozestavěnou budovou měšťanské školy. „Na jaře jsme uzavřeli kupní smlouvu, začátkem června se zbouraly dva zde stojící domy, načež se hned začalo se stavbou - a dnes abychom už pomalu hledali, komu zadat podlahářské práce. A těch zájemců o reditelské místo co se přihlásilo – rovných dvacet osm!“ pomyslí si spokojeně, načež v povzdechmem hlasitě dodá: „Jen toho vypisování, zapisování a sepisování kdyby kolem toho všeho tolik nebylo!“ a jeho slova vzápětí unáší vítr...

Píše se 8. říjen 1892.

Boskovické náměstí v roce 1899.

Příběh knínického perníkáře Josefa Kaplana

Už hezkou chvíli sedím nad klávesnicí počítače a přemýšlím; co napsat o člověku, o němž je i z toho mála archivních záznamů, které se o něm dochovaly zřejmé, že se svým přístupem k životu poněkud vymyká zaběhnutému koloritu poloviny 19. st., tedy době, v níž žil. Byl chytrý, podnikavý, pracovitý, cílevědomý? Kam zařadit muže, jenž stál na samém začátku historie domu čp. 159? Kdo ve skutečnosti byl Josef Kaplan a především, jakou zastával životní filozofii?

„Není až tak podstatné, kdo jsem opravdu byl, snad stačí, že jsem prostě byl!“ namítne hlas kdesi za mnou. „Vy jste...“ osměluje se. - „Ano, Josef Kaplan. Narodil jsem se 5. 9. 1811 v městečku Lysá (Lysá nad Labem, okr. Nymburk) v čp. 166. Můj otec Jan byl řezník, měšťan a jistou dobu i starosta. Ostatně i v Lysé Kaplan, to vždy vážený řemeslník, - a že jsme byli dost rozvětvená rodina! Většina mých příbuzných zůstala po r. 1781 u víry katolické, můj otec se však přihlásil k víře evangelické a v jejím duchu vychovával i nás, děti.“ - „Ano, Vaše mládí...“ - „K řeznictví jsem vztah neměl, ba se mi až přičilo. Naopak, chtěl jsem dělat něco, co lidi potěší, kde uplatním svoji zručnost a fantazii. Rozhodl jsem se pro perníkářství, a nikdy jsem toho nelitoval, i když toto řemeslo bylo v mé době už pomalu na ústupu. Po vyučení jsem se vydal na vandr, během něhož jsem se náhodou dostal až do vašeho kraje.“ - „Opravdu to byla náhoda?“ ptám se. Josef Kaplan se usměje: „Co na tom dnes záleží! Prostě jsem přišel a zůstal jsem. Pracoval jsem u pekařů po okolí, nejvíce pak v Jevíčku. Když jsem si odbyl vandrovní léta, hleděl jsem se osamostatnit a usadit. Dobrá příležitost se mi naskytla v Knínicích, kde byl k pronájmu slušný dům přímo na „městečku“, hned vedle rathausu. Měl čp. 108 a vlastnil jej sedlák J. Krajíček. Zřídil jsem si zde perníkářskou dílnu a mohu říci, že se mi docela dařilo.“ - „Začal jste tedy pomýšlet na svatbu; hm, trochu mne zarazí ta nečekaná změna víry!“ opatrně napovídám. Josef Kaplan se na okamžik zamyslí: „Ano, oženil jsem se s Rozálií Továrkovou, dcerou Karla Továrka, mistra pekaře v Jevíčku. Byla o rok starší než já a rovněž evangelička. Asi nezatajím, že těsně před svatbou jsme oba konvertovali ke katolíkům. Na důvod se mne, prosím, neptejte. Vynechám i skutečnost, že jsme nebyli sezdáni v Jevíčku, tedy v místě bydliště nevěsty, ale na faře v Knínicích. Stalo se 7. 10. 1840.“ - „Vaše děti!“ Po pravdě řečeno, u nich mě překvapuje vše; jména, dožití...“ Josef Kaplan je evidentně potěšen. „Nepopírám, že v případě našich dětí to byl na 19. století malý zázrak. Celkem se nám jich narodilo deset; sedm chlapců a tři dívky. Nejstarší byl syn Adolf (1841),

nejmladší dcera Julie (1855). V roce 1852 přišla na svět dvojčata Konstantin a Vilhelm, v roce 1847 první dcera Florencie Konstancie. Zatímco v našem okolí běžně umíralo snad každé druhé dítě, o dvojčatech ani nemluví, nedá se totiž říci o naší rodině, i když...“ a J. Kaplan se zhluboka nadechne „... v roce 1845 nám zemřel sotva roční syn Konstantin. Naštěstí byl jediný, všechny ostatní děti se dožily dospělosti.“

Měním téma: „Bydleli jste tedy stále v Knínicích...“ - „Ano, a nebyl žádný důvod se odtud stěhovat. Pokud se dobře pamatuji, v r. 1848 koupil dům čp. 108 J. Pulec a ani on neměl ničeňož proti mé dílně. Rozvázal jsem voňavé perníky po jarmarcích, po poutích, dodával do obchodů. Hodně mi také pomohl můj mladší bratr Mikuláš, který se přistěhoval se svou rodinou z rodné Lysé do Jevíčka a otevřel si zde koloniál. Pochopitelně i k němu jsem své perníčky zavázal. Navíc jsem se začal věnovat výrobě svíček. A konkurence místního perníkáře Vašíčka? Nu, víte, jak to chodí!“ - Namítám: „A co takto vlastní dům, o tom jste neuvažoval?“ - Josef Kaplan přikývne: „Uvažoval, a také jsem si na něj pilně strádal!“

Josef Kaplan se na chvíli zamyslí: „Sice se mi celkem dařilo, ale uživit devět dětí, přitom spořit dcerám na věno, platit nájem, domácnost – nebylo to lehké. Více jak dvacet let jsem strádal krejcar ke krejcaru, než jsem si mohl říci, že mám našetřeno nejen na koupi pozemku, ale i na stavbu domku.“ - Přerušuji jeho úvahy: „Ano, 23. 10. 1864 jste uzavřel s představenstvem knínické obce smlouvu na koupi obecní parcely, ležící pod rybníčkem u hlavní silnice. V textu se uvádí, že jde o půdu neúrodnou a neměřenou, sestávající dílem z role, dílem z mokřiny a pastviny. Prodej byl podmíněn výstavbou nového domku čp. 159. Obecní radě jste na místě vyplatil nejvyšší kupní cenu, tedy jste vlastně pozemek vydražil, a to za 121 zl. r. čs., k čemuž jste ještě zaplatil poplatky za vyhotovení smlouvy. Trochu mne zarazí, že na listině je podepsáno vedle starosty Fr. Pulce všech 11 radních a navíc, že smlouva téměř deset měsíců kolovala mezi c. k. okresním úřadem v Boskovicích a zemským hejtmánstvem v Brně, než byla konečně 12. 7. 1865 potvrzena. Jako by se všichni až moc jistili...“ J. Kaplan mávne rukou. „Na tom už dnes nezáleží. Domek jsem skutečně v r.

Miroslava Boháčková

1868 dostavěl.“ - „Ale nebydlel jste v něm, pronajal jste ho!“ rychle namítám. J. Kaplan se pousměje: „Máte pravdu, v domku nikdo z mé rodiny nikdy nežil. Promiňte, důvody si ponechám pro sebe. Na podzim r. 1868 jsme domek pronajali Josefu Müllerovi, místnímu řezníkovi. Pokud si dobře vzpomínám, pocházel ze Sebranic. Jeho otec byl původně také řezník, později však řemesla zanechal a odešel dělat signalistu k železné dráze do Blanska. Zde se poznal s jistým Hronkem, jehož syn si v r. 1867 pronajal od Fr. Procházky novostavbu čp. 158. Ještě Vám řeknu, že J. Müller do r. 1868 provozoval řemeslo u rodičů své ženy Františky, rozené Holubové, na čp. 40.“

„A co Vaše rodina?“ J. Kaplan posmutní: „6. prosince 1867 zemřela na infekci břišního tyfu moje manželka. Já jsem později onemocněl souchotěmi, a ac jsem se snažil léčit, což mne ostatně stálo nemalé peníze, 15. 7. 1870 jsem nemoci podlehl.“ - „Já vím, předmětem odevzdací listiny byla i kvittance na 42 zlatých za lékařské útraty, a to už byly nějaké peníze...“ J. Kaplan se zamyslí: „Ano, dostali jsme se k vyrovnání majetku. Jistě uznáte, že jsem vše rozdělil nanejvýš spravedlivě. Syn Emanuel, též perníkář a voskař sice zdědil domek čp. 159 v hodnotě 1239 zl. 50 kr., dále movité věci za 71 zl. 60 kr. a ještě 800 zl., uložených u pojišťovací společnosti Kotva, ale na druhé straně musel vyplatit dědičné podíly svým sourozencům, umorit drobné půjčky...“ - „Takže když to rychle spočítám, zbylo mu nakonec 346 zl. 64 kr. A to byl ještě povinován bratrům Rudolfovi a Konstantinovi, též vyučeným perníkářům dáti bezplatně nástroje k provozování řemesla, a všechny sourozence až do jejich zaopatření u sebe nechat bydlet. Chtěla bych se ještě vrátit k nejasné společnosti Kotva, a také je mi s podivem nezvykle vysoká částka 74 zl. za váš pohřeb!“ - Josef Kaplan pokrčí rameny: „Bylo to tak, víc po tom nepatřejme. Daleko důležitější je, že jsem se před smrtí vrátil zpět ke své rodné víře.“ Spěchám s otázkou: „Domek tedy zdědil Váš syn Emanuel. Chtěla jsem se zeptat, co ho vedlo k poněkud nerovnému sňatku, proč stále lpěl na čp. 108 a navíc, proč několikrát změnil vyznání?“ Slyším, že hlas Josefa Kaplana se začíná pomalu ztrácet: „Až někdy přistě, až bude řeč o čp. 108, pak Vám k tomu povím!“ - „A Váš nejmladší syn Reinhold, hovořilo se něco o Vidni, o jakémsi řádu...“ Je ticho, jen na stole leží útržek papíru s datem 5. 9. 1811. Po chvíli začínám chápat. Přesně po dvou stech letech od narození Josefa Kaplana, v pondělí 5. 9. 2011, jsem v blanenském archivu poprvé nalistovala zažloutlou stránku s jeho jménem. Zvláštní náhoda.

Josef Janků - Arboretum Šmelcovna Boskovice (sponzor Vlastivědných listů)

Šmelcovna 3, 680 01 Boskovice, tel./fax 516 453 071, e-mail: arboretum@smelcovna.cz, www.smelcovna.cz

Provozní doba arboreta: od 15. 3. do 15. 11.: po - ne: 9.00 - 17.00 h.

Vlastivědné listy Boskovicka, vydává Klub přátel Boskovic, o.s., společně s Vlastivědným kroužkem KZM Boskovice. Redakční rada: Mgr. Eva Šmátková, Mgr. Ilja Melkus, Redakce: Jiří Bušina, Plačkova 23, 680 01 Boskovice, e-mail: kpboskovic@post.cz nebo jiri.busina@seznam.cz, kam zasílejte příspěvky, dotazy a připomínky. Vychází 4x ročně jako příloha regionálních novin Boskovicko. Uzávěrka příštího čísla je 15. listopadu 2012.